

OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA IJTIMOIV-GUMANITAR FANLARNI MUAMMOLI O'QITISH TEXNOLOGIVYASINI JORIV ETISHNING TASHKILIV-PEDAGOGIK SHART- SHAROITLARI, TAMOVYILLARI VA MEXANIZMLARI

Tursunova Sitora Uzoqjonovna

Shahrisabz davlat pedagogika instituti
Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi

1-kurs magistranti

tursunovasitora518@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18385317>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-yanvar 2026 yil
Ma'qullandi: 24-yanvar 2026 yil
Nashr qilindi: 27-yanvar 2026 yil

KEY WORDS

muammoli o'qitish, ijtimoiy-gumanitar fanlar, oliy ta'lim, tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar, ta'lim texnologiyalari, kompetensiyaviy yondashuv, interfaol metodlar, tanqidiy fikrlash

ABSTRACT

Mazkur maqola oliy ta'lim muassasalarida ijtimoiy-gumanitar fanlarni muammoli o'qitish texnologiyasini joriy etishning tashkiliy-pedagogik asoslarini ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan yoritishga bag'ishlangan. Tadqiqotda muammoli o'qitish texnologiyasining mazmun-mohiyati, uning oliy ta'lim tizimidagi o'rni, samarali joriy etilishi uchun zarur bo'lgan tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar, tamoyillar va amalga oshirish mexanizmlari tizimli tahlil qilinadi. Shuningdek, ijtimoiy-gumanitar fanlarni o'qitishda muammoli yondashuvning talabalarda tanqidiy fikrlash, mustaqil tahlil qilish, ijtimoiy hodisalarga ilmiy yondashish kompetensiyalarini shakllantirishdagi ahamiyati asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari oliy ta'lim amaliyotida muammoli o'qitish texnologiyalarini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Hozirgi globallashuv va axborotlashgan jamiyat sharoitida oliy ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri — talabalarning nafaqat kasbiy bilimlarini, balki ularning ijtimoiy faolligi, mustaqil fikrlash qobiliyati, muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirishdan iboratdir. Ayniqsa, ijtimoiy-gumanitar fanlar mazmunan jamiyat, inson, tafakkur va madaniyat bilan uzviy bog'liq bo'lgani sababli, ularni o'qitishda an'anaviy reproduktiv yondashuv yetarli natija bermaydi. Shu bois, mazkur fanlarni o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, xususan, muammoli o'qitish texnologiyasidan foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Muammoli o'qitish texnologiyasi talabalarning bilish faoliyatini faollashtirish, ularni bilimlarni tayyor holda emas, balki muammoli vaziyatlar orqali egallashga undashga xizmat qiladi. Biroq ushbu texnologiyani oliy ta'lim muassasalarida samarali joriy etish uchun muayyan tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar, aniq tamoyillar va puxta ishlab chiqilgan mexanizmlar talab etiladi. Aks holda, muammoli o'qitish faqat metodik tajriba darajasida qolib ketishi mumkin.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi — oliy ta'lim muassasalarida ijtimoiy-gumanitar fanlarni muammoli o'qitish texnologiyasini joriy etishning tashkiliy-pedagogik asoslarini ilmiy jihatdan tahlil qilish va ularning samarali ishlash mexanizmlarini asoslab berishdan iboratdir.

Muammoli o'qitish texnologiyasining oliy ta'lim tizimidagi o'rni:

Muammoli o'qitish texnologiyasi XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab pedagogika fanida muhim yo'nalish sifatida shakllandi. Uning nazariy asoslari J. Dyui, M. Maxmutov, I. Lerner, A. Matyushkin kabi olimlar tomonidan ishlab chiqilgan. Mazkur texnologiya o'quv jarayonida maxsus yaratilgan muammoli vaziyatlar orqali talabalarning bilish faoliyatini faollashtirishga qaratilgan.

Ijtimoiy-gumanitar fanlar mazmuni murakkab, ko'p qirrali va bahsli masalalarga boy bo'lgani sababli, muammoli o'qitish texnologiyasi ushbu fanlar uchun ayniqsa mos keladi. Tarix, falsafa, sotsiologiya, siyosatshunoslik, pedagogika kabi fanlarda muammoli savollar, qarama-qarshi fikrlar va turli talqinlar mavjud bo'lib, ular talabalarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish uchun keng imkoniyat yaratadi.

Tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar:

Muammoli o'qitish texnologiyasini muvaffaqiyatli joriy etish uchun quyidagi tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar muhim hisoblanadi:

Birinchidan, oliy ta'lim muassasasida innovatsion pedagogik faoliyatni qo'llab-quvvatlovchi ta'lim muhiti yaratilishi lozim. Bu o'qituvchilarning ijodiy yondashuvi, metodik erkinligi va yangilikka intilishini rag'batlantiradi.

Ikkinchidan, professor-o'qituvchilarning muammoli o'qitish texnologiyasi bo'yicha metodik tayyorgarligi yuqori darajada bo'lishi zarur. Chunki muammoli vaziyatlarni yaratish, ularni to'g'ri yo'naltirish va boshqarish yuqori pedagogik mahoratni talab etadi.

Uchinchidan, o'quv reja va dasturlar muammoli yondashuv asosida qayta ko'rib chiqilishi kerak. Ya'ni mavzular talabalarda savol tug'diradigan, bahs-munozaraga undaydigan tarzda tuzilishi lozim.

To'rtinchidan, ta'lim jarayonida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish muammoli o'qitish samaradorligini oshiradi. Elektron resurslar, onlayn muhokamalar, virtual muammoli vaziyatlar talabalarning faolligini kuchaytiradi.

Muammoli o'qitish texnologiyasini joriy etishda quyidagi asosiy tamoyillarga amal qilish zarur:

— Ilmiylik va mantiqiylik tamoyili, ya'ni muammolar ilmiy asoslangan va mantiqiy izchillikka ega bo'lishi;

— Faollik va mustaqillik tamoyili, talabaning bilim olish jarayonida faol subyekt sifatida ishtirok etishi;

— Integrativlik tamoyili, ijtimoiy-gumanitar fanlararo bog'liqlikni ta'minlash;

— Refleksivlik tamoyili, talabalarning o'z bilish faoliyatini tahlil qilishga o'rgatilishi;

— Amaliy yo'naltirilganlik tamoyili, muammolarning real hayot bilan bog'liqligi.

Mazkur tamoyillar muammoli o'qitish texnologiyasining metodik asosini tashkil etadi va uning samaradorligini belgilaydi.

Amalga oshirish mexanizmlari

Muammoli o'qitish texnologiyasini oliy ta'limda joriy etish mexanizmlari quyidagilardan iborat:

— muammoli ma'ruzalar tashkil etish;

- seminar va amaliy mashg'ulotlarda muammoli savollar va vaziyatlardan foydalanish;
- keys-stadi, debat, loyiha metodlarini qo'llash;
- talabalarning mustaqil ilmiy izlanish faoliyatini rag'batlantirish;
- baholash tizimida talabaning muammoli fikrlash darajasini inobatga olish.

Mazkur mexanizmlar tizimli ravishda qo'llanilgandagina muammoli o'qitish texnologiyasi o'z samarasini beradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, oliy ta'lim muassasalarida ijtimoiy-gumanitar fanlarni muammoli o'qitish texnologiyasini joriy etish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biridir. Bu jarayon aniq tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar, puxta ishlab chiqilgan tamoyillar va samarali mexanizmlarga tayanishi lozim. Muammoli o'qitish talabalarda mustaqil va tanqidiy fikrlashni shakllantirib, ularni jamiyatdagi murakkab ijtimoiy jarayonlarni anglashga tayyorlaydi. Shu bois, mazkur texnologiyani oliy ta'lim tizimida keng joriy etish ilmiy va amaliy jihatdan muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Erkin o'g, Ne'matov Oybek. "INSON MA'NAVIY QARASHLARINI SHAKLLANTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING O'RNI." TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR 1.5 (2025): 395-401.
2. Erkin o'g'li, Nematov Oybek. "PEDAGOGIK DASTURIY VOSITALAR." MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS 1.3 (2024): 147-150.
3. Oybek o'g'li, Nematov. "VISME DASTURINING AFZALLIKLARI." STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS 1.2 (2024): 230-234.
4. Ne'matov, Oybek. "TA'LIMDA MUAMMOLI TA'LIM TEXNOLOGIYALARI." Science Shine International scientific journal"-2023 (2023).
5. Ne'Matov, Oybek Erkin O'G. "VEB DASTURLASHDA YII2 FREYMVORK." Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 2.1 (2022): 1151-1158.
6. Ne'matov, O. «AXBOROT PSIXOLOGIK XAVF TALABA SHAXSI RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMIL SIFATIDA». Interpretation and Researches, т. 2, вып. 1(23), февраль 2024 г.,
7. Ne'matov, Oybek, and Mohinur Umirova. "The importance of information and communication technologies in organizing the primary education process." Journal of science-innovative research in Uzbekistan 4.4 (2024): 77-81